

مباحث عامیانه اسلام

www.ketab.ir

مباحث اجتماعی دین اسلام

نویسنده: حسین بستان (نجفی)

گروه علمی: محمد تقی سبحانی

رسول رضوی، مجتبی کلباسی، محمد رنجبر حسینی،
امداد توران، عبدالمجید اعتصامی

ویراستار: احمد رضانی

حروف چین: محمد عسگری کاشی

نمونه خوان: سید جواد طباطبایی و سید جلال سامانی

گرافیک: مجتبی قانونی
برای چاپ: حسین بهرامیان

ناشر: انتشارات مرکز مدیریت حوزه های علمیه

چاپ: اول / ۱۴۰۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

رده بندی کنگره: BP230

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۸۵

شماره کتاب شناسی: ۹۶۷۰۸۸۳

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۵۸-۱۱۶-۸

مرکز پژوهش و نشر
اسلام

مرکز پژوهش و نشر
اسلام

www.ketab.ir

صاحب نظران، استادان و طلاب ارجمند می توانند متون و منابع درسی سازنده و پیشنهادهای خود را درباره متون درسی نقدهای طریق پایگاه www.Dtadvin.ir بیان فرمایند. شماره تماس مرکز تدوین متون و منابع درسی: ۰۲۵۳۲۹۱۰۹۷۰ و ۰۲۵۳۷۷۳۵۵۴۷

www.nashrehowzeh.ismc.ir
@Nashre_Howzeh

و نگاه انتشارات: نشر حوزه در ایقا و اینستاگرام:

مقدمه مرکز

توجه به آیات شریفه‌ای مانند «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا أَصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ» (آل عمران: ۲۰۰) و «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا» (آل عمران: ۱۰۳) و «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ» (الحجرات: ۱۰) و «وَلَا تَنَزَّغُوا فَتَقْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ» (الأنفال: ۴۶) و «وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ» (مائده: ۲) نشان دهنده آن است که اسلام دینی کامل است که افزون بر مسائل فردی به بُعد اجتماعی انسان و ارتباطش با دیگر انسان‌ها در قالب مجموعه‌ای متشکل، به نام «جامعه» توجه فراوانی دارد. تا بدانجا که می‌توان ادعا کرد بنیان دین اسلام بر اجتماع و توجه به همه شئون آن است.

ظهور انقلاب پربرتک اسلامی در ایران به رهبری امام خمینی ره و قوت گرفتن ارزش‌ها و الگوهای رفتاری جدید در روابط انسانی و اجتماعی نیز هویتی تازه به مفهوم حیات انسانی بخشید و کاوش‌های مجددی در زمینه ارزش‌ها، اصول و اندیشه‌های اسلامی و دینی را رقم زد که منجر به پدید آمدن رویکردی تکمیلی در شناخت دین شده است. این فرصت حضور راهبردی‌تر دین در صحنه اجتماع نشان داد لازم است تفسیر دین بر اساس نیازها و مقتضیات جدید بازخوانی و تکمیل شود.

مغرضانی نیز مصرانه پی جوی القای شبهه تا کارکرد دین در جامعه بوده‌اند که این نیز بر ضرورت تبیین مستند کارکردهای اجتماعی دین اسلام می‌افزاید. اندیشمندان و متکلمان از دیرباز با بیان فواید بعثت انبیا و آثار دین و ایمان در زندگی بشر در اثبات کارکردهای اجتماعی دین و دفع شبهات درباره آن کوشیده‌اند، در دوره معاصر نیز با طرح کارکردهای علوم گوناگون (مانند اقتصاد، روان‌شناسی، تعلیم و تربیت، سیاست و علوم اجتماعی) مصادیق بیشتری از کارکردهای اجتماعی دین را برشمرده‌اند.

بعد اجتماعی زندگی در اسلام چنان برجسته است که مهم‌ترین احکام شرعی آن (همچون حج، نماز، جهاد و انفاق) بر آن بنیان گذاشته شده است. حفاظت از این بُعد دو رسالت بر عهده می‌آورد: یکی مراقبت ظاهری از جانب قوای حکومتی (در مقام متصدی حراست از شعائر و حدود دینی) و جمیع افراد امت (که موظف به دعوت به سوی خیر و امر به معروف و نهی از منکرند)؛ دوم مراقبت باطنی بر اساس اعتقاد و ایمان افراد، که در واقع همان نظارت الهی است. تبیین ابعاد این دو گونه مراقبت هنوز نیازمند توسعه دانش و آموزش

آن در سطوح مختلف است.

در برنامه جدید آموزشی حوزه در مقطع سطح یک (مصوبه ۸۴۸ شورای محترم عالی) به این موضوع توجه شده و درس «معارف و عقاید ۸» به موضوع «مباحث اجتماعی دین» اختصاص یافته و کتاب پیش رو بدین منظور تألیف شده است. استاد محترم جناب حجت الاسلام والمسلمین حسین بستان (نجفی) زید ع پس از سال ها تدریس و پژوهش تخصصی از معدود صاحبان نظر در این عرصه علمی است که سرمایه علمی خود را با تألیف این کتاب ارزشمند در اختیار جامعه علمی - دینی قرار داده اند که از ایشان بسیار سپاسگزاریم. استفاده مستقیم از آیات و روایات و استناد به آنها در کنار بیانات و دیدگاه های اندیشمندان بزرگ معاصر بر غنای علمی کتاب افزوده است. نقش استادان محترم گروه علمی و همچنین استادان محترم ارزیاب نیز در تولید این کتاب ستایش برانگیز است.

این کتاب در ابتدا هم مثل عام تری ناظر به هویت جامعه و ماهیت اجتماعی قوانین اسلامی مانند منشأ زندگی اجتماعی، اصالت فرد یا جامعه و سنت های الهی در جامعه مطرح نموده و در ادامه برخی از مهم ترین مباحث و مباحث اجتماعی مانند موضوع خانواده، روابط زن و مرد، اقتصاد، حکومت، قضا، نظارت اجتماعی را از منظر اسلام بررسی کرده است. مرکز تدوین متون و منابع درسی حوزه های علمیه بر خود افتخار دارد که داند از تلاش های مجدانه مولف ارجمند و همه افرادی که در آماده سازی این اثر ارزشمند همکاری داشته اند صمیمانه قدردانی کند.

نقد عالمانه صاحبان رأی و استادان گران قدر فرصت مغتنمی است برای اصلاح و تکمیل این مجموعه، از این رو تقاضا می شود دیدگاه های اصلاحی و تکمیلی خود را از طریق پایگاه www.dtdadvin.ir با ما در میان گذارید.

مرکز تدوین متون و منابع درسی حوزه های علمیه

بهار ۱۴۰۳

فهرست مطالب

بخش اول: کلیات و مبانی

درس اول: اهمیت بحث، پیشینه، روش ها و مفاهیم.....	۱۳
درس دوم: منشأ زندگی اجتماعی.....	۲۳
درس سوم: اصالت فرد یا جامعه.....	۳۱
درس چهارم: مناسبات فرد و جامعه.....	۳۹
درس پنجم: سنت های الهی در جامعه.....	۴۹

بخش دوم: اسلام و مسائل اجتماعی

درس ششم: خانواده.....	۶۱
درس هفتم: روابط زن و مرد.....	۷۱
درس هشتم: تعلیم و تربیت.....	۸۱
درس نهم: اقتصاد.....	۹۱
درس دهم: حکومت.....	۱۰۳
درس یازدهم: قضا.....	۱۱۵
درس دوازدهم: نظارت اجتماعی.....	۱۲۳
درس سیزدهم: هم بستگی اجتماعی.....	۱۳۳
منابع.....	۱۴۰

مقدمه مؤلف

با توجه به جایگاه ویژه‌ای که متون درسی در ارتقای سطح آموزشی حوزه‌های علمیه دارند و با عنایت به کمبود متون مناسب تدریس در بسیاری از واحدهای تحصیلی باید در جهت جبران این کمبود بیش از پیش تلاش شود. بر این اساس، کتاب پیش رو کوشیده است خلأ وجود یک متن درسی در زمینه مباحث اجتماعی دین به عنوان یکی از محورهای مصوب دروس عقائد در حوزه‌های علمیه را پر کند.

همین نکته، متضمن امتیاز این کتاب نسبت به آثار مشابه است؛ زیرا هرچند در زمینه مباحث اجتماعی دین، منابع دیگری نیز یافت می‌شود، ولی هیچ‌کدام در قالب متن درسی تدوین نشده‌اند. از این گذشته، بیان روان و ساده و تمرکز بیشتر بر گزاره‌های قرآنی و حدیثی و پرهیز از شرح و تفصیل از ویژگی‌های این کتاب به شمار می‌آید.

روانی متن کتاب و پرسش‌های مطرح شده در پایان هر درس موجب می‌شود طلاب محترم حتی بتوانند آن را به صورت خودخوان مطالعه کنند و مطالبش را فراگیرند. با این حال همراهی اساتید خبره در جهت فهم دقیق‌تر مفاهیم تخصصی و درک لایه‌های عمیق‌تر مباحث و معرفی منابع و موضوعات پژوهشی بیشتر می‌تواند سودمند و گاه ضروری باشد.

مباحث کتاب در قالب دو بخش و سیزده درس تنظیم شده است. بخش نخست با عنوان کلیات و مبانی شامل پنج درس است؛ درس اول به مباحث مقدماتی شامل اهمیت دین، پیشینه، روش‌ها و مفاهیم می‌پردازد و درس‌های دوم تا پنجم درباره چند مسئله مبانی یعنی منشأ زندگی اجتماعی، اصالت فرد یا جامعه، مناسبات فرد و جامعه و سنت‌های الهی در جامعه بحث می‌کنند.

در بخش دوم کتاب با عنوان اسلام و مسائل اجتماعی نیز دیدگاه کلی اسلام درباره خانواده، روابط زن و مرد، تعلیم و تربیت، اقتصاد، حکومت، قضا، نظارت اجتماعی و همبستگی اجتماعی به عنوان مهم‌ترین مباحث اجتماعی ارائه شده است. محتوای هر درس در مجموع در ۳۲ ساعت قابل ارائه است که هر درس حداقل ۲ ساعت درسی را به خود اختصاص می‌دهد.

وظیفه خود می‌دانم از همه سرورانی که در تکمیل و آماده‌سازی این اثر نقش داشتند، به‌ویژه ارزیابان طرح و مسئول و کارکنان محترم مرکز تدوین متون و منابع درسی حوزه‌های علمیه تشکر و قدردانی کنم و توفیق یکایک آنان را از ایزد متعال بخواهم.

حسین بستان (نجفی)

بهار ۱۴۰۳